

Jean-Louis Brunaux: Vercingétorix. Éditions Gallimard. Paris 2018. 326 strán. ISBN 978-2-07-017892-6.

Francúzsky archeológ a historik J.-L. Brunaux (Centre national de recherche scientifique) viedol terénne odkryvy viacerých sídliskových lokalít (napr. La Chaussée-Tirancourt, Montmartin) a kultových miest z doby laténskej v Pikardii (svätyne Ribemont-sur-Ancre, Gournay-sur-Aronde). Vo svojej výskumnej činnosti sa systematicky zaoberá otázkami keltského náboženstva a rituálov, ako aj výzbroje a vojenstva. V poslednom období sa zameriava predovšetkým na problematiku vojny v Galii, s ktorou priamo súvisí aj recenzovaná práca.

K základným dielam o Vercingetorigovi dodnes patrí staršia monografia C. Julliana (1901), ktorý využíval metódu analýzy pramenného materiálu (podľa jeho vlastných slov „vyťažovania textu“) s cieľným rekonštruovaním pozadia opisovaných udalostí. Významným prínosom pre ďalšie štúdium problematiky bolo kritické filologické posúdenie *Zápisov o vojne galskej*. Klasický filológ M. Rambaud preukázal, že ide o tendenčný historický text (*littérature de propagande*), v ktorom boli naračné postupy vedome podriadené účelu presvedčiť o Caesarových zásluhách a vodca protirímskeho povstania bol z toho dôvodu vykreslený ako rovnocenný protivník (Rambaud 1966, 301–311; pozri tiež Duval 1989, 139–144). J.-L. Brunaux konštatuje, že Caesar pri vytváraní svojho vlastného obrazu spravidla neposkytuje explicitné prostriedky na pochopenie historickej reality (s. 13). Prístup autora k spracovaniu témy je preto založený na kritickom prehodnotení pramenného písomného materiálu a na konfrontácii s novými poznatkami archeologického bádania.

Pokiaľ ide o obsahové vymedzenie pojmu Galia, J.-L. Brunaux sa nazdáva, že desiatky keltských kmeňov sídliačich od Akvitánska až po ústie Rýna a Másy uznávali svoju príbuznosť a zdieľali spoločné politické a náboženské hodnoty. V prvom rade sa však považovali za príslušníkov jednotlivých etnických a teritoriálnych jednotiek a až na vyššej úrovni – v určitých špecifických situáciách – sa označovali ako Galovia (s. 52–55). Odlišný názor zastával Chr. Goudineau (2001, 238–246), podľa ktorého Rýn nepredstavoval prirodzenú východnú hranicu Galie, ale umelú demarkačnú čiaru stanovenú Caesarom, ktorý tak chcel zdôvodniť integráciu dobytého územia ako homogénneho priestoru do Rímskeho impéria. Až do Caesarových výbojov sa geografický pojem Gallia vzťahoval na široké keltské osídlenie od brehov Atlantického oceánu po Karpatskú kotlinu.

Pri analýze spoločenského zriadenia dochádza autor k záveru, že od prelomu 2. a 1. stor. pred Kr. sa u väčšiny kmeňov uskutočnil prechod od monarchického systému k oligarchickému režimu, založenému na volených magistrátoch a senáte. Keltské komunity boli organizované do obcí (*civitas, civitates*) s relatívnou autonómiou a boli navzájom prepojené sieťou rôznych foriem vzájomných závislostí na princípe klientely (k medzikmeňovým vzťahom podrobnejšie Fichtl 2012, 124–148). Právny rámec klientského systému zabezpečovala spoločná politická konfederálna inštitúcia – snem celej Galie (*Concilium totius Galliae*). Na sneme zástupcov galských obcí sa raz do roka prostredníctvom voľby poveril jeden kmeň tzv. patronátom (*principatus*), podstatou ktorého bolo privilégium iniciatívy, napr. možnosť zvolať mimoriadne zhromaždenie, navrhnuť vojnové ťaženie alebo kolonizačný zámer (v dnešnom ponímaní *leadership*). Caesar prvý raz spomína všegalský snem na konci roku 58 pred Kr., keď ešte nevykonával žiadnu právomoc nad nezávislou Galiou (s. 34–39, 163). Napriek tomu sa v odbornej literatúre možno stretnúť s názorom, ktorý ustanovenie tejto inštitúcie kladie do priamej súvislosti s presadzovaním rímskeho protektorátu (Badel 2021, 124, 125).

V spoločnosti neskorej doby laténskej sa obvykle neuplatňovalo kategorické oddelovanie výkonu politických a náboženských úradov. Na zastávanie funkcie v oblasti náboženstva a ritu oprávňoval aristokratický pôvod, vzdelanie a zásluhy. Šírku pôsobnosti intelektuálnych elít a ich účasť na vedení galských obcí naznačuje prípad Diviciaca z kmeňa Héduov, ktorý v písomných prameňoch vystupuje ako druid (Cic. Div., I, 41), politik, diplomat aj vojenský veliteľ. Podľa názoru autora však Vercingetorix na rozdiel od Diviciaca pravdepodobne neukončil celý cyklus druidskej výučby (s. 85, 86).

Predmetom ďalších úvah sú kľúčové vonkajšie faktory ovplyvňujúce vývoj situácie vo východnej časti Galie, kde boli kmene Héduov, Sekvanov, Treverov a Rémov vystavené narastajúcemu vplyvu rímskeho obchodu a migračnému tlaku Germánov. Antické pramene dokladajú dlhodobu nadštandardné priateľské väzby (*amicitia*) Héduov s rímskym senátom, vyjadrené napr. priznaním titulu *fratres consanguineique populi Romani*.

V rámci politiky aliancií Rimanovia uplatňovali zvyk prijímania záruk prostredníctvom rukojemníkov z radov galských elít. Súčasťou tejto diplomacie bolo i plánované formovanie budúcich vodcov, ktorí mali po prevzatí moci v domovských kmeňoch spolupracovať pri presadzovaní

rímskych záujmov. J.-L. Brunaux predpokladá, že Vercingetorix strávil v postavení rukojemníka v blízkosti Caesara tri roky a prešiel službou v rímskom vojsku ako *contubernalis*. Odvoláva sa na zmienku Cassiona Dia o niekdajších priateľských vzťahoch medzi Caesarom a Vercingetorigom, ktoré interpretuje nie v zmysle osobnom, ale inštitucionálnom a politickom (s. 109–111). Niektorí bádatelia pokladajú dočasné pôsobenie u prokonzula za dôsledok záväzku arvernskej obce na spoločnom postupe proti príležitostnému galskému nepriateľovi. Obidva výklady počítajú s tým, že Vercingetorix sa dôkladne oboznámil s rímskou vojenskou stratégiou a taktikou (porovnaj Le Bohec 2021, 132, 133). V Caesarovom opise udalostí roku 52 pred Kr. je Vercingetorix označený termínom *adulescens*, čo v dobovom právnom jazyku znamená, že ešte nedosiahol zákonom predpísaný vek pre uchádzanie sa o prvý úrad (s. 111, 127). Paradoxne je ale uvedený v okruhu *principes* (s. 91), t. j. úzkej vrstvy popredných predstaviteľov barbarskej nobility podieľajúcej sa na riadení obce (k štruktúre galskej aristokracie pozri Badel 2005, 50–53; Dobesch 1993, 433–436). Jeho spoločenský vplyv sa zakladal na širokej klientele (*ambacti, clientes*), s pomocou ktorej uskutočnil na druhý pokus v Gergovii prevrat, zvrhol oligarchický režim a znovunastolil u Arvernov kráľovstvo (*Rex ab suis appellatur*).

Dezilúzia časti elít galských kmeňov, spoliehajúcich sa na Caesarom prisľúbenú pomoc pri presadzovaní ich hegemoniálnych plánov, vyústila na konci roku 53 pred Kr. do otvoreného konfliktu. Bezprostredným podnetom pre ďalšie vyostrenie rozporov bolo vykonanie rozsudku nad Accom z kmeňa Senónov počas snemu v meste Durocortorum: spôsob popravy príslušníka miestnej aristokracie podľa starého rímskeho zvyku – ubitím prútmi a sťatím – nezodpovedal v nezávislej Galii platným zásadám a symbolike (s. 158). J.-L. Brunaux poukazuje na premyslené manipulácie a skryté protirečenia v Caesarovom opise začiatku povstania, ktoré vyplynuli zo snahy nepririeknuť si diel zodpovednosti na nezvládnutí situácie. Opakovane vyzdvihuje význam oppida Cenabum s posvätným miestom (*locus consecratus*) na území kmeňa Karnutov, kde sa v decembri 53 pred Kr. slávnostnou prisahou (*gravissima caeremonia*) začal galský odpor. Za dôležitý medzník v chronologickom slede udalostí považuje ubránenie Gergovie, po ktorom bolo Vercingetorigovi na sneme v Bibracte, hlavnom oppide Héduov, zverené vrchné velenie (*imperium*) a patronát (*principatus*) nad Galiou (s. 231).

Vercingetorix preukázal sformovaním širokej protirímskej koalície a mobilizáciou väčšiny galských kmeňov nesporné politické a vojenské schopnosti. Základnou myšlienkou jeho strategického plánu bolo viacerými operáciami v navzájom od seba vzdialených oblastiach rozdeliť a vyčerpať rímske légie (s. 181, 182, 217). J.-L. Brunaux podrobne rozoberá dôvody, ktoré viedli k porážke galského odporu. Domnieva sa, že Caesar voči početnej prevahe povstalcov nedisponoval dostatočnými vojenskými kapacitami, no vedel si na druhej strane pomocou zvedov a prostredníkov v tajnosti zabezpečiť lojalitu, resp. dvojité hru senátnej nobility (*seniores*) Héduov. Na podopretie tejto hypotézy o kolaborácii starých patricijských rodín, tradičného obchodného partnera Rimanov, prináša argument, že vojská pod vedením Eporedoriga a Viridomara, táboriace na výšine Mussy-la-Fosse, nezasiahli v kritických momentoch do bojov pri obliehaní Alésie, a pripomína tiež Caesarovo omilostenie Héduov a vydanie ich zajatcov (s. 279–281).

Objasnenie priebehu kapitulácie Galov sa prednostne opiera o Caesarove svedectvo z prvej ruky (*Caes. BGall.*, VII, 89). Z formulácie v trpnom rode (*eo duces producuntur; Vercingetorix deditur; arma proiciuntur*) autor vyvodzuje, že Vercingetorix bol vydaný v putách a v sprievode centuriónov (s. 276). K podobnému záveru dospel na základe porovnania uplatnenia slovesných rodov pri opisoch kapitulácií oppíd Alésia (*passivum – deditur*) a Uxellodunum (*activum – se tradiderunt*) aj M. Reddé (2003, 55). Pri bližšej charakteristike aktu kapitulácie kladie dôraz na rituálny a súdny rozmer ceremónie pred táborom (s. 272–274). Zaujímavé sú i autorove poznámky k dlhoročnému väzneniu (presuny s vojskom, strážená rezidencia?) a predstavy o osobných rozhovoroch oboch vojvodcov (s. 251, 285).

Údaje prameňov svedčia o tom, že zo štvornásobného triumfu roku 46 pred Kr. bola najväčšie práve slávnosť pri príležitosti víťazstva nad Galiou (*Primum et excellentissimum triumphum*). Zvyklosť viesť v triumfálnom sprievode zajatých vodcov sa v Ríme zaužívala od čias konzula Aemilia Paula. Zodpovedanie otázky, prečo Vercingetoriga po skončení triumfu popravili, hľadá autor v politickej nevyhnutnosti a v potrebe obetovania Caesarovi (s. 293, 294). Usmrtenie, o ktorom sa zmieňuje Cassius Dio, sa vykonalo v Tulliane uškrtením (v antickom Ríme spôsob pozbavenia života vyhradený úzkej skupine odsúdených; Cantarella 2000, 132–134).

K problematike zlatých statérov s nápisom VERCINGETORIXS alebo VERCINGETORIXIS

J.-L. Brunaux poznamenáva, že ide o prestížne emisie kráľa arvernskej obce a uchádzača o vládu nad Galiou, ktorých razba sa realizovala počas niekoľkých mesiacov. V rozpore so súčasným numizmatickým bádáním považuje obraz hlavy na Vercingetorigových minciach za osobný portrét ich vydavateľa (porovnaj Nieto-Pelletier 2017, 120). Samostatnú kategóriu predstavujú tzv. núdzové razby, ktoré boli pre nedostatok drahého kovu počas obliehania Alésie vyrobené z mosadze.

Z rímskych mincí oslavujúcich dobytie Galie autor upozorňuje najmä na republikánsky denár *monetára* Lucia Hostilia Sasernu z roku 48 pred Kr. na averze s hlavou božstva Pavor (Hrôza) a galským štítom (Syd. 952). V realistickom zobrazení detailov tváre nachádza podobnosti s portrétom Vercingetoriga na barbarských razbách. Komemoratívny charakter mince sa na reverznej strane prejavuje v historickom námete s bojovým dvojzáprahom odkazujúcim na keltskú inváziu do Itálie (s. 288, 289).

J.-L. Brunaux premostuje medzery v písomných prameňoch zaujímavými hypotézami opretými o dôkladnú znalosť dobových súvislostí a prináša viacero nových, dôveryhodne vystavaných interpretácií. Predkladanou publikáciou sprostredkováva čitateľskej verejnosti životopis vodcu celogalského povstania a v širokom priereze oboznamuje s rôznymi sférami života keltskej spoločnosti v 1. stor. pred Kr.

LITERATÚRA

- Badel 2005 – Chr. Badel: *La noblesse de l'empire romain. Les masques et la vertu*. Seyssel 2005.
- Badel 2021 – Chr. Badel: *César*. Paris 2021.
- Cantarella 2000 – E. Cantarella: *Les peines de mort en Grèce et à Rome. Origines et fonctions des supplices capitaux dans l'Antiquité classique*. Paris 2000.
- Dobesch 1993 – G. Dobesch: *Die Kelten in Österreich nach den ältesten Berichten der Antike. Das norische Königreich und seine Beziehungen zu Rom im 2. Jahrhundert v. Chr.* Wien 1993.
- Duval 1989 – P.-M. Duval: *Travaux sur la Gaule (1946–1986). Volume I. Collection de l'École française de Rome*. Roma 1989, 139–161.
- Fichtl 2012 – S. Fichtl: *Les peuples gaulois. IIIe–Ier siècle av. J.-C.* Paris 2012.
- Goudineau 2001 – Chr. Goudineau: *Le dossier Vercingétorix*. Arles 2001.
- Jullian 1901 – C. Jullian: *Vercingétorix*. Paris 1901.
- Le Bohec 2021 – Y. Le Bohec: *César et la guerre. Études d'histoire militaire*. Paris 2021.
- Nieto-Pelletier 2017 – S. Nieto-Pelletier: *Vercingétorix et d'autres... quand César entre en scène*. In: J. Genechesi/L. Pernet (dir.): *Les Celtes et la monnaie. Des Grecs aux surréalistes*. Golion 2017, 120, 121.

Ramnaud 1966 – M. Ramnaud: *L'art de la déformation historique dans les Commentaires de César*. Paris 1966.

Reddé 2003 – M. Reddé: *Alésia. L'archéologie face à l'imaginaire*. Paris 2003.

HISTORICKÉ PRAMENE

Caes. BGall. – G. I. Caesar: *Comentarii de Bello Gallico* – *Zápisky o vojne v Galii*. Preklad J. Hrabovský. Bratislava 1966.

Cic. Div. – M. T. Cicero: *De divinatione* – *Předtuchy a výstrahy*. Preklad J. Hruša. Olomouc 1996.

Mgr. Andrej Vrtel, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra archeológie
Gondova ulica 2
SK – 814 99 Bratislava 1
andrej.vrtel@uniba.sk

Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0523/22 „Tezaurovanie hnutelných artefaktov v praveku a v staršej dobe dejinnej – nové možnosti výskumu“.

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2022.70.16>